

УДК 378.147:373.3.015.3:005.32

DOI:

Іван Василиків, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри математики, інформатики та методики їх викладання у початковій школі
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті стверджується що у процесі навчання у закладі вищої освіти формуються навички не лише викладання, а й науково-дослідницької діяльності, забезпечується професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів. Для сучасного вчителя початкових класів характерні такі професійні якості: постійна самоосвіта, творчість, пошукова діяльність, здобуття нових знань, розуміння перспективи власної самоосвіти та планування стратегій розвитку. Тільки свідомо оволодівши методами наукового пізнання та наукових досліджень, можна застосувати інноваційні методи для розв'язання нестандартних навчальних ситуацій. Тому одним із важливих завдань підготовки вчителів початкових класів є виховання вчителів-інноваторів з дослідницькими вміннями.

Ключові слова: інформаційні технології; глобалізація; професійна мотивація; комунікативність; професійна компетентність.

Лит. 12.

Ivan Vasylykiv, Ph.D.(Pedagogy), Senior Lecturer of the Mathematics, Informatics and Methods of Teaching in Primary School Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

GENERAL SCIENTIFIC APPROACHES TO THE FORMATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article investigates the fact that in the process of studying in a higher education institution not only the teaching skills are formed, but also the research activities are formed, professional training of future primary school teachers is provided. The following professional qualities are inherent in a modern primary school teacher: constant self-education, creativity, searching activity, acquisition of new knowledge, understanding the perspective of one's own self-education and planning of development strategies. Only when you consciously master the methods of scientific knowledge and research methods, you can apply innovative methods to solve non-standard learning situations. Therefore, one of the important tasks of training primary school teachers is to educate innovative teachers with research skills. There are two aspects in the preparation of a future specialist in primary education: professional and personal, which are so interdependent and interconnected that they form a single issue of professional and personal design and the formation of a functional personality of the specialist. Among them, the needs of the individual, the level of achievement motivation and the social prestige of the activity stood out. The main content of these factors is to create the preconditions for understanding the connections between them. The professional motivation is formed by self-assessment of professional suitability. The students do not have the necessary knowledge and experience, and do not know much, because their motivation for career is very low, which leads to insufficient demand for young professionals. Professional motivation is heterogeneous, it depends on many psychological and social factors, and the relationship between them is determined by the value system of young people. The intensity of career motivation development depends on the extent to which the human value system is related to the value system of the society to which it belongs.

Keywords: information technologies; globalization; professional motivation; communicativeness; professional competence.

Постановка проблеми. Розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів, інформаційних технологій, підвищені соціальні та кваліфікаційні вимоги до педагогічних працівників зумовлюють необхідність реформування системи освіти. На часі – упровадження нових підходів до організації освітнього процесу в початковій школі, а відтак і до підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців. Найважливіше для вчителя –

це професіоналізм, який розвивається та удосконалюється. З огляду на постійні зміни, що відбуваються в системі початкової освіти, актуалізуються потреби оновлення змісту підготовки педагогів, упровадження сучасних технологій в системі освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз філософської й педагогічної літератури засвідчує активізацію наукових пошуків учених у напрямі дослідження філософських засад

про-фесійної підготовки спеціалістів. Так, шляхи оновлення вітчизняного освітнього дискурсу вивчають В. Андрущенко, О. Базалук, В. Кремень, В. Лутай, Н. Сухова, І. Передборська. Аналіз проблем української освіти з філософським підходом до їх пояснення та вирішення реалізується такими науковцями, як М. Бойченко, І. Каленюк, С. Клепко, М. Михальченко, В. Огнев'юк, Є. Пінчук, М. Рома-ненко, О. Шевченко, А. Ярошенко. Дослідження концептів сучасної професійної освіти здійснюється й зарубіжними дослідниками (Б. Брецинка, Г. Гізеке, К. Данелт).

Мета статті: дослідити загальнонаукові підходи до формування професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури [1; 5; 11] доводить, що зміни в сучасній освіті спричинені багатьма соціальними, культурними, політичними та економічними середовищами, що призводить до втрати її класичної парадигми. Передовсім вони зумовлені швидким розвитком інформаційних технологій. Вони проникли у всі сфери людського існування. Це передбачає перехід людини до нового типу цивілізації. У науковій літературі її називають "інформаційним суспільством". Як суспільна діяльність людини базується на використанні послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій та комунікаційних технологій [8]. Водночас В. Андрущенко, І. Передборська, зазначили, що світ характеризується безпрецедентним збільшенням випадковості, нестабільності, життєвої сили та непередбачуваності. У просторі, де існує Homo sapiens, створюються нові зони ризику та невизначеності. Сучасна наукова картина світу доводить кризу раціоналістичного світогляду, що змушує людей зосереджуватися на постійній трансформації світу задля власних інтересів за законами раціональності [12].

Ще одна особливість позиціонування світогляду пов'язана з його появою наприкінці ХХ ст. Передумови інтеграції природничих та гуманітарних наук. Суть цього явища полягає в тому, що наукове знання набуло статусу духовного дослідження, оскільки воно перетворює деякі вузькі професійні види діяльності у значущі життєві орієнтації. На сучасний освітній процес впливає також глобалізація. Глобалізація – це процес в об'єктивних умовах. З розширенням сучасної світової перспективи ступінь взаємозалежності між країнами постійно зростає. Розуміння глобалізації як різноманітності є важливим методологічним ключем для пояснення процесу сучасної інтеграції освіти. Загалом, вплив сучасних соціальних та культурних тенденцій на

систему освіти виявляється у посиленні її ролі як джерела ідей, нових знань, технологій та інформації; визнання необхідності виживання та глобальної відповідальності за свою поведінку залежить від кожного, ступінь духовності суспільства; диверсифікація соціальної системи суспільства, що визначає гнучкість мислення, сприйняття світу та необхідність культурного діалогу [12].

Якщо в процесі навчання у закладах вищої освіти формуються навички не лише викладання, а й науково-дослідницької діяльності, забезпечується повна підготовка майбутніх учителів початкових класів. Для сучасного вчителя важливо мати такі якості: готуватися до постійної самоосвіти, творчість, пошукова діяльність, здобуття нових знань, розуміння перспектив власної самоосвіти та планування стратегій розвитку. Свідомо оволодіти методами наукового пізнання, методами та логікою наукових досліджень, використовувати інноваційні методи для розв'язання нестандартних навчальних ситуацій. Тому одним із важливих завдань підготовки вчителів є виховання вчителів-інноваторів з дослідницькими вміннями [9].

Варто зазначити, що в наукових дослідженнях О. Савченко, аналізуються шляхи впровадження особистісно орієнтованої парадигми в освітній процес національної української школи. Автор вважає, що для реалізації цих ідей необхідно забезпечити високий ступінь навчання майбутніх учителів, різні варіанти налагодження навчального процесу та популяризацію знань, а не кілька способів досягнення цілей. Спираючись на аналіз майбутньої підготовки вчителів, О. Савченко підкреслила, що в цьому процесі слід якомога більше розглядати функції, що виконуються, збільшити педагогічну практику. Структурними елементами для підготовки майбутніх учителів є: професійні психологічні та педагогічні знання, професійні педагогічні навички, професійна психологічна точка зору, а також особистісні характеристики, що забезпечують оволодіння професійними знаннями та вміннями. Особисті знання вчителя повинні включати: розуміння педагогічних норм, правил та моделей; формування педагогічних навичок, педагогічну концепцію вчителів; відповідність певним професійним стандартам; викладання імпровізації, спостережливості, оптимізму; передбачуваність та рефлексія [10, 6].

В. Кремень склав карту особистих якостей вчителя професійного значення, зокрема:

- психологічні характеристики особистості: сильний, врівноважений тип нервової системи,

ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

схильність до лідерства, впевненість у собі, вимогливість, справедливість, доброта, чуйність і точність;

- демократичний стиль міжособистісних відносин: демократичне спілкування є домінуючим, лише конструктивні конфлікти виникають з основних питань, бажання співпрацювати з колегами, нормальна самооцінка, а замкнутість у колективі дорівнює нулю;

- професійні риси особистості вчителя: широкі знання та вільне викладання матеріалу з урахуванням психологічних та вікових особливостей учнів, швидкості мовлення (120–130 слів на хвилину), загальних та специфічних навичок грамотності, звернення до учнів по імені, вміння ставити конкретні цілі та організувати навчальну роботу всіх учнів одночасно для перевірки рівня розуміння підручника;

- ефективність професійної діяльності: високий рівень знань, робота за найвищими вимогами, високий рівень підготовки, висока оцінка.

Науковець переконаний, що портрет кваліфікованого вчителя містить такі складові:

- наявність професійних, загальнонаукових та особистісних рис, що мають формуватися у гармонії зі шкільною концепцією, відповідати потребам сучасної школи;

- віра в обдарування кожної без винятку дитини;

- сповідування принципу природовідповідності;

- володіння найновішими педагогічними технологіями (індивідуалізації та диференціації навчання, електронно-інформаційними, педагогіки співробітництва, новим глобальним педагогічним мисленням);

- наявність творчих, дослідницьких, експериментаторських умінь, прагнення до розробки і впровадження в практику нових прогресивних технологій та власних дидактичних і виховних знахідок. Але крім комунікативних, організаційних, інтелектуальних, фізичних, моральних здібностей, у майбутнього педагога необхідно розвивати креативність, індивідуальність стилю діяльності; почуття власної гідності, такту; професійну компетентність; педагогічний оптимізм; авторитетність тощо [4, 9]. У підготовці майбутнього фахівця початкової освіти виділяють два аспекти: професійний та особистісний, які настільки взаємозумовлені й взаємопов'язані, що утворюють єдину проблематику професійно-особистісного проектування та становлення функціональної особистості спеціаліста. Серед них особливо виділялися – потреби особистості, рівень мотивації досягнення і соціальний престиж діяльності. Основний зміст цих чинників полягає

у створенні передумов для пізнання зв'язків між ними.

Професійна мотивація – це сукупність факторів та процесів, відображених у думках, які можуть спонукати людей до навчання та ефективного здійснення професійної діяльності. Це професіоналізм, внутрішній, мотиваційний фактор його продуктивної професійної діяльності. На 3–4-х роках університетського навчання активно формується професійна мотивація студентів – це поглиблене вивчення професійних курсів та реальне використання набутих знань і професійних навичок у навчальній практиці. Її структурними компонентами є: мотивація ініціації (заохочувати діяльність); мотивація вибору (визирати мету); мотивація реалізації (стандарти, контроль виконання відповідних дій); мотивація після реалізації (виконувати дії та заохочувати інших).

Дослідники вивчають формування кар'єрних мотивацій і виділяють такі категорії:

1. Мотивація кар'єри формується через прямі інтереси. До прямих інтересів (залежність від привабливості змісту та процесу конкретної діяльності) належать: професійні специфічні інтереси (інтереси об'єкта, трудовий процес, що характеризує його основні функції, продукція, послуги тощо); загальні професійні інтереси (відповідно до професії найзагальніші ознаки класифікуються за привабливістю; ситуативний інтерес (на основі випадкових, нетипових характеристик цієї галузі) [7].

2. Професійна мотивація, що формується через обов'язки. Мотивацією суспільної відповідальності за вибір кар'єри є те, що студенти розуміють справжні соціальні переваги участі у цій галузі, мають досвід особистої відповідальності за успішну роботу та готові долати можливі моральні та фізичні труднощі. Мотивація відповідальності в основному поділяється на чотири категорії: а) відповідальність, пов'язана із щоденними професійними обов'язками та вимогами; б) надія на вдосконалення навичок обраної діяльності; в) інновації в роботі та організації; г) загальне альтруїстичне бажання [3].

3. Професійна мотивація, сформована шляхом самооцінки професійної придатності. Студенти не мають необхідних знань і досвіду, а також не знають багато, оскільки їх мотивація до кар'єри дуже низька, що призводить до недостатнього попиту на молодих фахівців. Професійна мотивація неоднорідна, вона залежить від багатьох психологічних та соціальних факторів, а взаємозв'язок між ними визначається системою цінностей молодих людей. Інтенсивність розвитку

мотивації кар'єри залежить від того, наскільки система цінностей людини пов'язана із системою цінностей суспільства, до якого вона належить [2]. Щоб забезпечити стійку мотивацію студентів у кар'єрі, експерти визначають такі психосоціальні умови: формувати (і підтримувати) бажання студентів підтвердити свої здібності, самоствердитися через освіту та професійну діяльність. Для цього можна застосувати: детальне розуміння майбутньої професійної діяльності та їх соціальної значущості, а також сучасних вимог до знань, здібностей та якостей експертів; утвердження уявлень про модель особистості успішних фахівців у обраній професії. Зрозуміти короткострокові та довгострокові цілі професійного навчання; виховувати позитивну "концепцію" та достатню професійну самооцінку студентів; формування ціннісної орієнтації; виховувати потреби та навички студентів до самостійної роботи з різними джерелами інформації, освоювати інформаційні технології та практику; творчо застосовувати знання у середовищі; забезпечувати умови для самопізнання, самоосвіти та самовдосконалення; підтримувати допитливість та "пізнавальну" психологічну атмосферу студентської академічної спільноти [6].

Таким чином, професійне становлення майбутнього педагога в процесі підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, але і його особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як комунікативність, тактовність, критичність тощо. Фактором успішності його професійного становлення є мотивація до навчально-професійної діяльності, що виявляється у сформованості та цілісності його особистості.

Висновки. Отже, професійна підготовка за умов цілеспрямованої організації, відповідного змістового наповнення може виступати дієвим засобом формування професійної відповідальності майбутніх вчителів початкових класів під час їх навчання у закладі вищої освіти. Для ефективної реалізації професійної підготовки необхідно виокремити і обґрунтувати педагогічні умови, створення яких в освітньому процесі закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання дозволить сформувати професійну відповідальність як особистісний феномен.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базалук О.О. Філософія освіти : навчально-методичний посібник. Київ, 2010. 164 с.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід:

рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук.* Київ, 2004. С. 47–52.

3. Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті: навч. посібник. Вид. 2-ге допрацьоване. Київ: Освіта України, 2005. 256 с.

4. Кузь В. Г. Труд, талант і творчість: сучасний учитель – будівничий нової школи. *Рідна школа.* 2004. № 6. С. 9–11.

5. Кучера Т.Н., Насонова Л.І., Дейнека В.В. Навчальний посібник з курсу "Філософія освіти" для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю "Педагогіка вищої школи". Харків : ХНМУ, 2015. 63 с.

6. Лалак Н.В. Фенчак Л.М. Використання педагогічної спадщини В.Сухомлинського у формуванні управлінської компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Молодь і ринок.* №5 (136), травень 2016р. С.77–81.

7. Маслов В. Олійник В. Наукові засади оптимального керівництва навчальними закладами. *Наукові записки Кіровоград. держ. пед. університету ім. Володимира Винниченка.* 2001. Вип. 32, Ч. 1. С. 59–60.

8. Петрухно Ю. Інформаційне суспільство: поняття: основні складові, характеристика. *Вісник ОНУ.* 2014. Т. 19. Вип. 1. С. 127–133.

9. Пехота О.М. Старєва А.М Особистісно-орієнтоване навчання: підготовка вчителя: монографія. 2-е вид. доп. та перероб. Миколаїв: Вид-во "Іларіон", 2007. 276 с.

10. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота.* 2002. Вип. 6. С. 111–115.

11. Сухова Н.М. Становлення методологічних засад філософії освіти як пріоритетної галузі гуманітарного знання : монографія. Київ, 2001. 312 с.

12. Філософія освіти : навчальний посібник / за заг. ред. В. Андрущенка, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 329 с.

REFERENCES

1. Bazaluk, O.O. (2010). *Filosofia osvity : navchalno-metodychnyi posibnyk* [Philosophy of education: a textbook]. Kyiv, 164 p. [in Ukrainian].

2. Bibik, N. M. (2004). *Kompetentnisnyi pidkhyd: refleksyvnyi analiz zastosuvannia* [A competence approach: reflexive application analysis]. *The competence approach in the modern education: world experience and Ukrainian perspectives: library on educational policy.* (Ed.). V. Ovcharuk. Kyiv, pp. 47–52. [in Ukrainian].

3. Kryzhko, V. V. (2005). *Teoriia ta praktyka menedzhmentu v osviti: navch. posibnyk* [Theory and practice of management in education: textbook. manual]. Vol. 2. Kyiv, 256 p. [in Ukrainian].
4. Kuz, V. H. (2004). *Trud, talant i tvorchist: suchasnyi uchytel – budivnychi novoi shkoly* [Labor, talent and creativity: a modern teacher – a builder of a new school]. *Native school*. No. 6. pp. 9–11. [in Ukrainian].
5. Kuchera, T.N., Nasonova, L.I. & Deineka V.V. (2015). *Navchalnyi posibnyk z kursu “Filosofii osvity” dlia osib, shcho navchajutsia v mahistraturi za spetsialnistiu “Pedagogika vyshchoi shkoly”* [Textbook for the course “Philosophy of Education” for students studying for a master’s degree in “Pedagogy of Higher Education”]. Kharkiv, 63 p. [in Ukrainian].
6. Lalak, N.V. & Fenchak, L.M. (2016). *Vykorystannia pedahohichnoi spadshchyny V.Sukhomlynskoho u formuvanni upravlinskoï kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv* [The use of V. Sukhomlynskiy’s pedagogical heritage in the formation of managerial competence of future primary school teachers]. *Youth & market*. Vol. 5 (136). pp.77–81. [in Ukrainian].
7. Maslov, V. & Oliinyk, V. *Naukovi zasady optimalnoho kerivnytstva navchalnymy zakladamy* [The scientific principles of optimal management of educational institutions]. *Scientific notes of Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko Itate. Ped. University*. Vol 32, part. 1. pp. 59–60. [in Ukrainian].
8. Petrukhno, Yu. (2014). *Informatsiine suspilstvo: poniattia: osnovni skladovi, kharakterystyka* [Information society: concept: main components, characteristics]. Vol. 19. part. 1. pp. 127–133. [in Ukrainian].
9. Pekhota, O. M. & Starieva, A. M *Osobystisno-orientovane navchannia: pidhotovka vchytelia: monohrafiia* [Personality-oriented learning: teacher training: a monograph]. Vol.2. Mykolaiv, 276 p. [in Ukrainian].
10. Savchenko, O. Ya. (2002). *Udoskonalennia profesiinoï pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv* [Improving the professional training of future primary school teachers]. *Science. herald Uzhhorod. nat. un-tu. Ser. : Pedagogy. Social work*. Vol. 6. pp. 111–115. [in Ukrainian].
11. Sukhova, N. M. (2001). *Stanovlennia metodolohichnykh zasad filosofii osvity yak priorytetnoi haluzi humanitarnoho znannia : monohrafiia* [The formation of methodological bases of philosophy of education as a priority branch of humanitar knowledge: a monograph]. Kyiv, 312 p. [in Ukrainian].
12. *Filosofii osvity : navchalnyi posibnyk* (2009). [Philosophy of education: a textbook]. (Eds.). V. Andrushchenka, I. Peredborskoï. Kyiv, 329 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.12.2020

“...Один із секретів педагогічної творчості в тому, щоб пробудити у викладача інтерес до пошуку, до аналізу власної роботи”.

Василь Сухомлинський
український педагог

“Вихователь має вести себе так, щоб кожен його рух виховував, і завжди має знати, чого він хоче саме зараз, і чого не хоче. Якщо вихователь не знає цього, кого він може виховати?”

Антон Макаренко
український педагог

“Всі перешкоди і труднощі – це щаблі, по яких ми ростемо вгору”.

Фрідріх Ніцше
німецький філософ, психолог

“Начайтеся й, коли прийде час, прикладати засвоєне до справи – хіба це не прекрасно!”

Конфуцій
давньокитайський філософ

